

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

P 2 4 1 A 1 0 1 1 1

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

Izpitna pola 1

Razčlemba neumetnostnega besedila

Sreda, 29. maj 2024 / 60 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.

Kandidat dobi ocenjevalni obrazec.

Priloga z neumetnostnim besedilom je na perforiranem listu, ki ga kandidat pazljivo iztrga.

POKLICNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začinjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite oziroma vpišite svojo šifro v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec.

Izpitna pola vsebuje 23 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom in jih vpisujte v izpitno polo v za to predvideni prostor. Pišite skladno s slovničnimi in pravopisnimi pravili, čitljivo, vendar ne samo z velikimi tiskanimi črkami. Pri nalogah izbirnega tipa izberite samo eno rešitev, če v navodilu ni določeno drugače. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 12 strani, od tega 2 prazni.

P 2 4 1 A 1 0 1 1 1 0 3

Priloga k izpitni poli 1

Aktualno

Intervju

Kronika

1 + 1 = 2

Šport

Doživetja

Od rudnikov do tehnologije

Perkmandeljč, jamski škrat

Avtor: S. G.

31. december 2021

Perkmandeljč je skrivnostni škrat, ki naj bi živel v rudniških rovih. V Zasavju ga poznajo, odkar so tam v globinah zemlje začeli vihteti krampe in lopate. Rudarjem je nagajal pri delu, a jim je tudi pomagal, ko je šlo zares. Opozarjal jih je na bližajoče se rudarske nesreče, zato so ga spoštovali in se mu skušali prikupiti tako, da so mu v kakšnem temnem kotičku rudnika puščali del svoje malice.

Škratovo ime izhaja iz popačenk nemških besed Berg, ki pomeni 'gora', in Mann, ki pomeni 'moški'. Skovanka perkmandeljč torej pomeni 'gorski mož'. V predstavah ljudi je zaživel kot možičelj z dolgo brado, velikimi, izbočenimi rdečimi očmi in zeleno svetilko v roki.

Škratki perkmandeljci so veljali tako za pomočnike rudarjev kot tudi za veliko nadlogo. Včasih so rudarjem dobronamerno razkrivali rudišča, jih opozarjali, kje se bodo zemeljske plasti razdelile, in celo preprečevali jamske nesreče. Spet drugič pa so se obešali na oblačila rudarjev, lomili kolesa na vozičkih za premog in delavce metali v jaške.

Perkmandeljca si mnogi predstavljajo tako, kot ga je upodobil trboveljski ilustrator **Jože Ovnik**. Ta si je jamskega škrata zamišljal že kot otrok, ko mu je o njem pripovedoval oče. Včasih mu je celo zagrozil: »Če ne boš priden, bo prišel perkmandeljč in te odvedel v jamo!« Zgodbe iz otroštva so Ovnika navdihnile, da je leta 1997 izdal slikanico o znamenitem, a še vedno skrivnostnem škratu.

Perkmandeljč, kot si ga je zamislil Jože Ovnik.

V perkmandeljce pa niso verjeli samo otroci. Tudi rudarji so bili prepričani, da ti škratje niso le plod domišljije. **Bogdan Šteh**, kustos trboveljskega rudarskega muzeja, pripoveduje: »Knapi, kot rudarjem pravimo pri nas, niso potrebovali fizičnih dokazov o prisotnosti rudniškega škrata. Nikoli ga ni nihče srečal, videl ali slišal, ampak so bili kljub temu vsi popolnoma prepričani, da obstaja.«

Igra, pecivo, društvo ...

Perkmandeljč je del rudarske tradicije in zasavske kulture. Navdihnil je marsikoga. Dijaki na Srednji tehnični in poklicni šoli Trbovlje so denimo izdelali računalniško igro in jo poimenovali po njem. »Perkmandlčki« so pecivo, ki ga peče **Marija Juraja**, letošnja nagrajenka iz turističnih vrst, prejemnica zlate vrtnice. Tega porednega škrata je v svoje ime vtkalo tudi Rudarsko muzejsko in etnološko društvo Perkmandeljč Trbovlje.

Psssst ... Še sem v jamah ...
Foto: zajem zaslona – animirana oblika perkmandeljca iz videospota skupine Orlek

Skrivnostni škrat še živi v jami

Veliko prepoznavnost je najbolj znani pravljичni lik Zasavja dosegel z videospotom pesmi Perkmandeljč, ki jo izvaja zasavska folk rock skupina Orlek. Animirano obleko mu je nadel **Dušan Kastelic**. In kaj počne perkmandeljč v videospotu? Glasba ga spodbudi h guganju na svetilki in k tolčenju z ного ob tla ob rockovskih taktih ter k plesu, ki je še edino razvedrilo, odkar v globinah rudniških rogov ni več rudarjev. Ko so se zaprli še zadnji rudniki, brez dela niso ostali le številni knapi, pač pa tudi rudniški škrat. Ker torej nima kaj početi, se zabava ob divjih ritmih, ki so posvečeni prav njemu.

Perkmandeljč je od prvih pripovedi danes že preminulih rudarjev pa vse do Ovnikove upodobitve in celo animirane različice Dušana Kastelica postal prava ikona, ne le v Zasavju, temveč tudi v številnih drugih (nekoč) rudarskih mestih. Zgodbe o teh zanimivih jamskih škratih tudi pripadniki sodobnih generacij vpijajo s široko odprtimi očmi.

(Prirejeno po: <https://zon.si/od-rudnikov-do-tehnologije-5-perkmandeljč-jamski-skratl>. Pridobljeno: 8. 1. 2022.)

Prazna stran

Pozorno preberite izhodiščno besedilo in rešite naloge.

1. Preberite trditve o izhodiščnem besedilu in obkrožite črke pred tremi pravilnimi.
- A Besedilo je bilo objavljeno na spletu.
 - B Namenjeno je predvsem tistim, ki jih zanimata zasavska tradicija in kultura.
 - C Besedilo je znanstveno.
 - Č Besedilo je dvogovorno.
 - D Avtor v besedilu predstavlja del rudarske dediščine.
 - E Sliki sta edini nebesedni prvini v besedilu.

(2 točki)

2. V kateri rubriki je bilo besedilo objavljeno? V povedi/povedih pojasnite, kako je naslov rubrike povezan s temo izhodiščnega besedila.

Naslov rubrike: _____

Pojasnilo: _____

(3 točke)

3. Katero vlogo imajo posamezni deli izhodiščnega besedila? Na črtico pred vsakim napišite ustrezno številko iz desnega stolpca.

_____ naslov

_____ uvodni odstavek

_____ mednaslov

1 napoved teme

2 napoved podteme

3 povzetek besedila

4 natančnejša predstavitev teme

5 izražanje avtorjevega mnenja

(2 točki)

4. Rešite nalogo o mednaslovih.

- 4.1. Štirje odstavki med uvodnim in šestim niso naslovljeni. Možne mednaslove uredite po vrstnem redu tako, kot bi si smiselno sledili v besedilu. Na črtice napišite številke 1–4.

_____ Izvor škratovega imena

_____ Resnična ali izmišljena bitja?

_____ Dobri, a poredni škratje

_____ Slikanica o skrivnostnem škratu

(2)

4.2. Zadnji odstavek (Perkmandeljč je od prvih pripovedi ...) naslovite sami.

(1)
(3 točke)

5. Na črti napišite, s katero od podtem je povezana posamezna slika.

(2 točki)

6. Katere podatke o perkmandeljcu najdemo v izhodiščnem besedilu? Obkrožite tri ustrezne črke.

Iz izhodiščnega besedila izvemo,

- A kaj naj bi počel v rudniških rovih.
- B kdo mu je nadel ime.
- C od kdaj ga zasavski rudarji poznajo.
- Č kaj je pomenil rudarjem.
- D kdo ga je prvi upodobil.
- E kdo je napisal pesem o njem.

(2 točki)

7. V kateri povedi se avtor besedila razodeva?

- A Škratovo ime izhaja iz popačenk nemških besed Berg, ki pomeni 'gora', in Mann, ki pomeni 'moški'.
- B V predstavah ljudi je zaživel kot možicelj z dolgo brado, velikimi, izbočenimi rdečimi očmi in zeleno svetilko v roki.
- C Tudi rudarji so bili prepričani, da ti škratje niso le plod domišljije.
- Č Perkmandeljč je del rudarske tradicije in zasavske kulture.
- D Zgodbe o teh zanimivih jamskih škratih tudi pripadniki sodobnih generacij vpijajo s široko odprtimi očmi.

(1 točka)

8. Obkrožite DA, če je trditev o perkmandeljcu v skladu z izhodiščnim besedilom, ali NE, če ni.

Perkmandeljca poznajo v več rudarskih mestih.	DA	NE
Čeprav je bil včasih nadležen, so ga rudarji spoštovali.	DA	NE
Njegovo ime izvirno pomeni »jamski škrat«.	DA	NE
Z njim so nekoč v Zasavju strašili otroke.	DA	NE
Pred nesrečami v jamah so ga rudarji pogosto videvali.	DA	NE
Skupina Orlek ga je ponovno obudila, ko je bil že pozabljen.	DA	NE

(3 točke)

9. Kako so s perkmandeljcem povezane osebe, ki so omenjene v izhodiščnem besedilu? Dopolnite povedi.

Dušan Kastelic _____.

Marija Juraja _____.

Jože Ovnik _____.

Bogdan Šteh _____.

(2 točki)

10. V Zasavju na različne načine ohranjajo spomin na rudarsko dediščino. Ali menite, da je za mlade pomembno poznavanje dediščine domačega kraja? Odgovorite v povedi/povedih in svoje mnenje utemeljite.

(2 točki)

11. V besedilu je avtor o perkmandeljcu napisal, da je znamenit, a še vedno skrivnosten. V povedi/povedih razložite, zakaj ga je tako označil.

(2 točki)

12. Da ne bi ponavljali imena perkmandeljč, avtor zanj v besedilu uporabi različne besedne zveze. V preglednico napišite štiri izmed njih.

perkmandeljč	

(2 točki)

13. Preberite slovarski sestavek in rešite nalogo.

ikóna -e ž (ô)

1. v vzhodni cerkvi *nabožna, sveta podoba*: pred ikonami so gorele sveče; okajena, stara, zlata ikona; ruske ikone; ikona bogorodice
2. s prilastkom *predstavnik določenega področja popularne kulture, ki je širše znan in visoko cenjen*: modna ikona; ameriške pop ikone; velja za ikono slovenskega športa
3. rač. *grafični lik, sličica na zaslonu (elektronske) naprave, s katero se požene program, izvede določena funkcija, nastavitev, izbira*: klikniti ikono; z ikonami in imeni pod njimi je označena pot do izbrane datoteke; ikona datoteke, mape, programa; bližnjice in ikone na namizju

- 13.1. Iz katerega jezikovnega priročnika je slovarski sestavek?

Slovarski sestavek je iz _____ .
(1)

- 13.2. V katerem slovarskem pomenu je rabljena beseda *ikona* v zadnjem odstavku izhodiščnega besedila?

(1)

- 13.3. Obkrožite DA, če je trditev pravilna, ali NE, če ni.

Beseda <i>ikona</i> je naglašena na drugem zlogu.	DA	NE
Beseda <i>ikona</i> spada med pregibne besedne vrste.	DA	NE
Oznaka <i>-e</i> pomeni obliko besede <i>ikona</i> v množini.	DA	NE
Beseda <i>ikona</i> se lahko uporablja v frazemih.	DA	NE

(2)
(4 točke)

14. Določite pomenska razmerja med besedami oz. besednimi zvezami tako, da na črtice napišete ustrezne številke iz desnega stolpca.

_____ škrat – perkmandeljč	1	sopomensko razmerje
_____ rudniški škrat – perkmandeljč	2	protipomensko razmerje
_____ rudniški – rudnik – rudar	3	nadpomensko-podpomensko razmerje
_____ rudar – knap	4	podpomensko-nadpomensko razmerje
	5	pripadnost isti besedni družini

(2 točki)

15. Podčrtana slogovno zaznamovana izraza nadomestite z nezaznamovano besedo ali besedno zvezo.

V Zasavju ga poznajo, odkar so tam v globinah zemlje začeli vihteti krampe in lopate.

Tega porednega škrata je v svoje ime vtkalo tudi Rudarsko muzejsko in etnološko društvo Perkmandeljč Trbovlje.

(2 točki)

16. Iz naslednjih samostalnikov tvorite svojilne pridevnike in z njimi dopolnite besedne zveze.

perkmandeljč → _____ vragolije

rudar → _____ malica

oče → _____ zgodbe

(2 točki)

17. Preberite poved in rešite nalogo.

Perkmandeljč je skrivnostni škrat, ki naj bi živel v rudniških rovih.

17.1. V katerem naklonu je glagol v podčrtani besedni zvezi?

(1)

17.2. Kaj je avtor s podčrtano besedno zvezo izrazil?

Izrazil je

A željo.

B ukaz.

C namero.

Č domnevo.

(1)
(2 točki)

18. Nedoločnike v oklepajih postavite v ustrezno obliko in z njimi dopolnite besedilo.

Čeprav ga niso _____ (moči) videti, so v škrate perkmandeljca verjeli vsi rudarji. Tudi bali so se ga, kajti včasih naj bi koga _____ (vreči) v globino. Danes si je menda _____ (najti) novo zaposlitev. Rešila ga je glasba in tako zdaj v jami _____ (skakati) ob divjih ritmih, posvečenih prav njemu.

(2 točki)

19. V izpisani povedi podčrtajte stavčne člene in njihove dele.

Opozarjal jih je na bližajoče se rudarske nesreče.

(2 točki)

20. Rešite nalogo o podredno zloženih povedih.

20.1. Povedi dopolnite z odvisniki tako, da bodo v skladu z izhodiščnim besedilom. Upoštevajte vprašalnice pod črtami.

Perkmandeljc pleše ob glasbi, _____.
(Zakaj?)

Perkmandeljc pleše ob glasbi, _____.
(Čemu?)

Perkmandeljc pleše ob glasbi, _____.
(Kateri?)

(2)

20.2. S katerimi odvisniki je bilo treba dopolniti povedi?

- A Z namernim, predmetnim in prilastkovim.
- B Z vzročnim, namernim in osebkovim.
- C Z vzročnim, namernim in prilastkovim.
- Č Z namernim, načinovnim in prilastkovim.

(1)
(3 točke)

21. V 6. odstavku so omenjeni »perkmandlčki«. Čemu je beseda napisana v narekovajih?

Narekovaj zaznamuje

- A začetek in konec citata.
- B posebno slogovno vrednost besede.
- C dobesedni navedek v premem govoru.

(1 točka)

22. Utemeljite rabo velike oz. male začetnice v podčrtanih besedah tako, da dopolnite povedi.

Škrati perkmandeljci so veljali tako za pomočnike rudarjev kot tudi za veliko nadlogo.

Beseda je zapisana z malo začetnico, ker je to _____

_____.

Veliko prepoznavnost je pravljичni lik Zasavja dosegel z videospotom pesmi Perkmandeljci.

Beseda je zapisana z veliko začetnico, ker je to _____

_____.

(2 točki)

23. Napišite **javno vabilo**.

Predstavljajte si, da ste dijak/dijakinja Srednje tehniške in poklicne šole Trbovlje. Ob trboveljskem občinskem prazniku 1. junija boste na šoli pripravili razstavo z naslovom Skrivnostni škrat perkmandeljci. Na otvoritev razstave povabite dijake, njihove starše in učitelje. Pri pisanju javnega vabila si pomagajte z izhodiščnim besedilom, manjkajoče podatke si izmislite in besedilo ustrezno oblikujte.

(12 točk)

Prazna stran